

UOT 159,9

Pəri Fəxrəddin qızı Nağızadə

fəlsəfə doktoru proqramı üzrə dissertant

Bakı Dövlət Universiteti

<https://orcid.org/0009-0006-4383-2810>

[https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91\(1\).251-254](https://doi.org/10.69682/azrt.2024.91(1).251-254)

MƏKTƏBDƏ POZİTİV DƏSTƏKLƏYİCİ MÜHİTİN TƏŞKİLİ ÜZRƏ STRATEGİYALAR

Пери Фахредин гызы Нагизаде

диссертант по программе доктора философии

Бакинский Государственный Университет

СТРАТЕГИИ ПО СОЗДАНИЮ ПОЗИТИВНОЙ ПОДДЕРЖИВАЮЩЕЙ СРЕДЫ В ШКОЛЕ

Pəri Fəxrəddin Nağızadə

doctorial student in the program of doctor of philosophy

Baku State University

STRATEGIES FOR CREATING A POSITIVE SUPPORTIVE ENVIRONMENT AT SCHOOL

Xülasə. Pozitiv dəstəkləyici öyrənmə mühitinin yaradılması sinfi qarşılıqlı xoş münasibətlərin təşviq edən cəlbədicə posterlərlə bəzəməkdən daha çox şey tələb edir. Bu, şagird və məktəb heyətinin ehtiyaclarını müxtəlif yollarla fərqli perspektivlərdən qavramağı, başa düşməyi və qarşılamağı tələb edir.

Məsələn, aydın şəkildə müəyyən edilmiş sinif qaydalarına malik olmaq, şagirdlərin onlardan nə gözlədiyini başa düşdüyü sağlam öyrənmə mühitinin atmosferini təyin etməyə kömək edə bilər. Bu quruluşa sahib olmaq uşaqları daha təhlükəsiz hiss etdirəcək, onların ehtiyaclarını daha yaxşı anlamağa imkan verəcək, onların rifahını və psixoloji möhkəmliliyi yüksəldəcək. Bu, ibtidai məktəb, orta məktəb və lisey də daxil olmaqla bütün yaş və təhsil səviyyələrdə olan uşaqlara aiddir.

Açar sözlər: *məktəb, öyrənmə mühiti, şagird, pedaqoq, tədris*

Резюме. Создание благоприятной среды обучения – это гораздо больше, чем просто украшение класса плакатами, призывающими строить позитивные взаимоотношения. Это процесс предполагает подлинное понимание и поддержка потребностей учеников и коллег с различных перспектив и разнообразными способами.

Например, наличие четко определенных правил в классе может помочь задать тон для создания здоровой учебной среды, в которой учащиеся понимают, чего от них ожидают. Наличие такой модели позволит ученикам чувствовать себя в большей безопасности, позволит педагогу лучше понять их потребности и будет способствовать их общему благополучию. Это относится к ученикам независимо от принадлежности к определенной возрастной группе и уровня образования.

Ключевые слова: *школа, среда обучения, ученик, учитель, обучение*

Summary. Creating a positive learning environment entails much more than simply decorating classroom posters with positive slogans. It entails genuinely understanding and meeting the needs of pupils and coworkers in a variety of ways.

For example, having clearly defined classroom rules can help set the tone for a healthy learning environment in which students understand what is expected of them. Having that structure in place will make children feel safer, allow the teacher to better understand their needs, and encourage their overall well-being. This applies to children regardless of age group and level of education.

Keywords: *school, learning environment, student, teacher, teaching*

Tədrisin təşkil etmə strategiyaları sinif otaqlarındakı mühitin öyrənməsinə istiqamətləndirilib. Müəllimlər razılaşırlar ki, pozitiv sinif mühitinin yaradılması şagirdlərin özlərini təhlükəsiz hiss etmələrinə və onların öyrənmə üsulları üçün günlük rutinlər və seçimlərlə motivasiya olmalarına kömək edir. Pedaqoq üçün bütün öyrənmə üsullarına uyğun strategiyalar, elementlər və sinifdə məhsuldar mühit yaratmaq üçün bu elementlərdən necə istifadə ediləcəyini öyrənmək faydalıdır (1, s. 245).

Müəllimlər razılaşırlar ki, pozitiv sinif mühitinin yaradılması şagirdlərin özlərini təhlükəsiz hiss etmələrinə və onların öyrənmə üsulları üçün günlük rutinlər və seçimlərlə motivasiya olmalarına kömək edir. Pedaqoq üçün bütün öyrənmə üsullarına uyğun strategiyalar, elementlər və sinifdə məhsuldar mühit yaratmaq üçün bu elementlərdən necə istifadə ediləcəyini öyrənmək faydalıdır (1, s. 245).

Bu məqalədə pozitiv sinif mühitinin nə olduğunu müzakirə edəcəyik və onu yaxşılaşdırmağın yollarını tədqiq edəcəyik.

Pozitiv sinif mühiti şagirdlərin öz fikirlərini bölüşməkdə, risk etməkdə, suallar verməkdə və öyrənmə prosesində çətinliklərlə üzləşməkdə rahat hiss etdikləri mühitdir. Pedaqoq sinifdən gözləntilərini aydın şəkildə təqdim etməklə, sosial bacarıqları inkişaf etdirmək imkanlarını təmin etməklə, şagirdləri ilə əlaqələr qurmaqla və müvafiq məzmun təqdim etməklə bu mühiti yarada bilər. Bu növ sinif mühitində şagirdlər pedaqoqların öz töhfələrini qiymətləndirdiklərini hiss edirlər. Buradan şagirdlər təlim prosesinin daha fəal iştirakçılarna çevrilə, nəticədə daha məhsuldar təlim mühiti yarana bilər.

Müxtəlif ədəbiyyatların təhlili zamanı görürük ki, müəllimlərə pozitiv sinif mühiti yaratmağın aşağıdakı yolları təklif olunur:

1. Pozitiv münasibətlər qurmaq- Şagirdlərinizlə pozitiv münasibətlər qurmaq onlara tapşırıqların həlli və ya problemlə qarşılaşdıqları zaman sizə asanlıqla sual verə biləcəkləri hiss etmələrinə kömək edir.

Çoxları güvəndikləri və etibar edə biləcəkləri birinin olduğunu bilməkdən məmnun ola bilərlər. Şagirdlərinizlə fərdi ünsiyyət qurmaq, onların şərtlərini və ya narahatlıqlarını dinləmək, təcrübələrini və hekayələrini bölüşmək üçün sizə gələndə həvəs göstərməklə onlarla münasibət qura bilərsiniz.

2. Fiziki mühiti təşkil etmək- Sinif otağının fiziki mühiti şagirdlər üçün stres səviyyələrini azalda və sinifdə daha rahat hiss etmələrinə kömək edən struktur təmin edir. Şagirdlərə yerlər təyin etməklə, ev tapşırığını ötürmək və yığmaq üçün qaydalar yaratmaqla və bütün məsələlərin otağın ön tərəfinə baxmasını təmin edərək, sinif otağınızı düzgün təşkil etməyi düşünün ki, şagirdlər lövhəni rahat görə bilsinlər.

Fiziki mühitin digər mühüm cəhəti sinfin estetikasıdır. Əlavə yumşaq işıqlandırma əlavə edə, bir neçə rəsm və ya fotosəkil asa və otağa öz şəxsi yaradıcılığınızı əlavə edə bilərsiniz. Şagirdlər sizin şəxsiyyətinizi və ya seçimlərinizi sinif otağınızda vizuallara əsaslanaraq daha yaxşı başa düşə bilər və siz sinfinizin dekorasiyası əsasında tonu təyin edə bilərsiniz.

3. Yüksək akademik gözləntilər qoymaq- Tədris ilinin əvvəlində şagirdləriniz üçün yüksək akademik gözləntilər təyin etmək vacibdir. Onlara öyrənməyə kömək etmək üçün əlinizdən gələni edəcəyinizi və köməyə ehtiyac duyduqları zaman hər zaman hazır olacağınızı bildirməklə gözləntilərinizi aydınlaşdırın, lakin əslində bunun müqabilində onlardan öz işlərində əllərindən gələni etmələrini gözləyirsiniz.

Qiymətləndirməyə gəldikdə nəyə icazə verdiyinizi başa düşmələri üçün qiymətləndirmə siyasətinizi ətraflı izah etmək faydalıdır. Məsələn, siz onlara ilk dəfə yaxşı nəticə göstərməsələr, yenidən imtahan verməyə icazə verib-verməyəcəyinizi və ya dərslə gec gəlmələri üçün onlara nə qədər vaxt verəcəyinizi deyə bilərsiniz.

4. Pozitiv möhkəmləndirməni təmin etmək – Pozitiv möhkəmləndirmənin təmin edilməsi güclü sinif mədəniyyətini dəstəkləməyə kömək edir. Pozitiv möhkəmləndirmə üsullarından biri xarici motivasiyaları təmin etməkdir. Xarici motivasiyalar şagirdləri pozitiv davranışa sövq edən xarici amillərdir, məsələn, imtahanda yaxşı nəticə göstərən şagirdlərə konfet vermək və ya dərslə sonunda onlara beş dəqiqəlik boş vaxt vermək. Şagirdləri ictimai təriflə təmin etmək həm də xarici motivasiyanın yaxşı mənbəyidir. Siz şagirdin davranışını və ya akademik performansını sinif yoldaşları qarşısında tərifləyə və ya övladının nümayiş etdirdiyi pozitiv davranış haqqında onların valideynləri ilə əlaqə saxlaya bilərsiniz.

5. Rəylərə açıq olmaq – Tədris ili ərzində müəllimlər tez-tez şagirdlərin işi və davranışları haqqında çoxlu rəylər verirlər. Şagirdlərdən rəy istəmək də faydalı olar. Sinfinizi necə idarə etdiyiniz, öyrətdiyiniz məzmun və ümumi davranışınız haqqında şagirdlərinizdən rəy almaq sizə nəyi yaxşı etdiyiniz və necə təkmilləşdirə biləcəyiniz barədə fikir verə bilər. Bir çox şagirdlər pozitiv sinif mühitinizi gücləndirə biləcək onların fikirlərinə dəyər verdiyinizi də qiymətləndirirlər.

6. Əməkdaşlığa təşviq etmək- Şagirdlər arasında əməkdaşlıq şagirdləri daha çox maraqlandıra bilər. Məhsuldar əməkdaşlığı təşviq etmək üçün onlara qruplar və ya cütlər şəklində işləməyə icazə verməzdən əvvəl əməkdaşlıq üçün gözləntiləri və səbəbləri aydınlaşdırın. Məqsədlərini və niyə birlikdə işlədiklərini başa düşmək onlara kömək edir. Siz hər bir qrupun üzvlərinin müxtəlif bacarıqları və maraq səviyyələri əsasında qruplar yaratmaq istəyə bilərsiniz ki, birlikdə işləyən bütün şagirdlər tapşırığın və ya layihənin ümumi məqsədinə töhfə verə bilsinlər (2, s. 87).

7. Müasir kurikulum və tədris metodlarından istifadə etmək – Bir çox şagirdlər kurikulum və dərslər onlara uyğun olduqda öyrənməyi daha cəlbədicə və daha asan başa düşürlər. Məzmunla mədəni, sosial və şəxsi olaraq necə əlaqəli olduqlarını başa düşsələr, öyrəndikləri məzmunla daha çox emosional sərmayə qoya bilərlər. Tədris ili irəlilədikcə və siz hər bir şagird haqqında daha çox öyrənməyə başlasanız, kurikulumun onlar üçün daha mənalı olması üçün təlim metodlarınızı və ya strategiyalarınızı uyğunlaşdırma bilərsiniz.

8. Onların yanında olmaq – Pozitiv sinif mühiti yaratmağın sadə, lakin effektiv komponenti şagirdlərinizə ehtiyac duyduqları zaman dəstək verməkdir. Bəzi şagirdlər akademik çətinliklərlə üzləşirlər və ya evdə qarşılaşdıqları şəxsi vəziyyət haqqında danışmaq üçün kiməsə ehtiyac duyurlar. Bu yolla, şagirdlər tez-tez onlara qulaq asmaq və lazım olduqda məsləhət vermək üçün etibar edə biləcəkləri birinin olmasını yüksək qiymətləndirirlər. Bir çox şagirdlər onları dinləyən və təsəlli verən birinin olduğunu bilməkdən şad olurlar (3, s. 135).

9. Şagirdlərə seçim imkanı vermək – Şagirdlər öz fikirlərini vacib hesab etdikdə, onları sinif müzakirələri zamanı daha çox bölüşürlər.

Şagirdlərin səlahiyyətləndirilməsi üçün təşviq edilməsi şagirdlərə öz fikirlərini bölüşmək, risk götürmək və ən yaxşı şəkildə necə öyrənəcəklərinə qərar vermək imkanlarının təmin edilməsi ilə başlayır. Bu, daha pozitiv öyrənmə mühitini dəstəkləyən özünə inam yaradır.

Şagird mərkəzli öyrənmə şagirdlərin sinif qərarlarını bölüşməyə imkan verməyə yönəlib və onlara özlərini ən rahat hiss etdikləri şəkildə öyrənmək üçün daha çox imkanlar verir. Onlara necə öyrəndikləri ilə bağlı daha çox seçim vermək onların öyrənmələrinə təsir edən qərarlarda iştirak etməyə kömək edir. Əgər onlar öz töhfələrinin vacib olduğunu hiss etsələr, daha çox məşğul görünə və sinif işlərində daha çox səy göstərə bilərlər (4, s. 189).

10. Rutin yaratmaq – Bir çox şagirdlər həyatlarının bəzi sferalarında düzgün gündəlik iş rejiminə sahib olmaqla uğur qazanırlar. Sinfinizə girəndə nə gözlədiklərini bilmək şagirdlər üçün normallıq hissi yarada bilər. Sinif iş rejimi hər günə zəng çalmaqla başlamaq, günün məqsədlərini nəzərdən keçirmək və ya hər dərsi çıxış bileti ilə bitirməkdən ibarət ola bilər.

Hər həftə eyni gündə eyni fəaliyyətləri etməyi də düşünə bilərsiniz. Məsələn, texnologiyadan faydalanmaq üçün hər çərşənbə axşamı kitabxanaya gedə, hər cümə günü sinifdə oxu günü keçirə bilərsiniz. Rejimin yaradılması şagirdlərin hər gün sinifə daxil olduqda nə gözlədiklərini bilmələrini təmin edir.

11. Qaydalar və gözləntilər təyin etmək – Sinif qaydaları və gözləntiləri kimi qaydaların müəyyən edilməsi şagirdlərin məqbul davranışın nə olduğunu bilməsini təmin etmək üçün vacib bir yoldur. Şagirdləriniz kifayət qədər yetkin düşüncəlidirsə, onlara sinif qaydalarına əlavə etmək istədikləri bir və ya iki qaydanı müzakirə etmələrinə icazə verə bilərsiniz, beləliklə, onlar sinfinizin vacib bir aspekti ilə bağlı fikir sahibi olduqlarını hiss edirlər.

Gözləntilərin müəyyən edilməsi sinfinizin gündəlik strukturunu saxlamağa kömək edir və sinif idarəçiliyinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir edə bilər. Şagirdlər qaydalarınıza və gözləntilərinizə əməl etmədikləri təqdirdə nəticələrlə üzləşəcəklərini bildikdə daha pozitiv davranmağa meyillidirlər (5, s. 91).

12. Sinif prosedurlarını nəzərdən keçirmək – Sinif prosedurlarının yaradılması şagird-

ləriniz üçün gündəlik və modelləşdirilmə haqqında proqnozlaşdırma yaratmaq üçün faydalı bir yol ola bilər. Prosedurlar akademik ola bilər, məsələn, şagirdlərin tapşırıqlarını necə topladığınızı və ya onların tapşırıqlarını necə qiymətləndirdiyiniz. Bunlar həm də sinif otağınıza necə girmək, sinif otağınız üçün hansı materiallara ehtiyac duyacaqları və ya tualetdən nə vaxt istifadə edə biləcəkləri kimi daha ümumi qaydalar ola bilər.

13. Çevikliyi təmin etmək – Şagirdlərə rutinlər və prosedurlar təqdim etmək faydalı olsa da, gözləntilərinizdə nə vaxt çevik olmaq lazım olduğunu bilmək vacibdir. Gözləntilərinizi yaranan hər bir vəziyyətə uyğunlaşdırmaq şagirdlərə çətin vəziyyətlərlə üzləşə biləcəyinizi görmək imkanı verir və lazım olduqda onlara və özünü-zə rahatlıq təmin etməyə imkan verir. Siz gözlənilməz vəziyyətlərdə çevik ola bilərsiniz, məsələn, şagird böhran keçirdikdə və valideynə zəng etmək üçün telefonundan istifadə etməli olduqda.

Nəticə. Şagirdlər özünüqəbul üçün başqası kimi göstərmək məcburiyyətində qalmadan məktəbə gələrkən özlərini təhlükəsiz hiss edirlər. Şagirdlər öz mühitlərində özlərini təhlükəsiz hiss etdikdə, uğursuzluqdan qorxmadan öyrənmələrində risk almağa daha çox hazır olurlar; Bəzən uğursuz olanda daha yaxşı öyrənirik. Şagirdlər və işçilər pozitiv şəraitdə bir-birləri ilə qarşılıqlı əlaqədə olmaq üçün daha çox vaxt sərf edir və həyəcanlanırlar. Mənfi öyrənmə mühitində daha çox arzuolunmaz davranışlar görəcəksiniz, məsələn: Şagird frustrasiyasının yüksək səviyyəsi, ehtimal ki, intizam nisbətlərinin artmasına səbəb olur. Bu, aydın sinif idarəetmə strategiyaları ilə yüngülləşdirilə bilər.

Pozitiv öyrənmə mühitinin yaradılması nəticəsində kollektivdə aşağıdakı müsbət dəyişikliklərin şahidi olmaq mümkündür: akademik performans artacaq, şagirdlər əlilliyi olan digər şagirdlərə daha çox dəstək verəcəklər, şagirdlər, işçilər və valideynlər/qəyyumlar arasında pozitiv qarşılıqlı əlaqədə inkişaf olacaq, şagirdlər tədris təcrübələri üçün daha çox məsuliyyət daşıyacaqlar, şagirdlərin böyüməsi üçün əlverişli mühit yaratdıqca, siz ilk həftədən əla dərslərin tonunu təyin edəcəksiniz.

Kollektiv üzvləri (məsələn, məktəbin rəhbər heyətinin üzvləri, qeyri-pedaqoji işçilər, şagirdlər və valideynlər/qəyyumlar) arasında əlaqənin kəsilməsi gərginliyə və valideynlərin/qəyyumların məktəb mühitində daha az iştirakına səbəb olur. Valideynlərin yüksək səviyyədə iştirakı pozitiv öyrənmə mühitinə birbaşa təsir göstərir. Müəllimlər üçün yüksək səviyyədə stress, tükənmişlik və narahatlığa səbəb olur. Tədqiqatlar göstərir ki, hətta şagirdlərdə fizioloji antistress hormonu reaksiyasına səbəb ola bilər. Özünə qulluq üsullarını tətbiq etmək stressdən azad olmaq üçün əla bir yol ola bilər. Pozitiv öyrənmə mühitinin yaradılması çoxlu düşüncə və diqqət tələb edir, lakin qoyulan zəhmətin əvəzini verəcək əhəmiyyətli faydalar var.

Problemin aktuallığı. Məktəblərdə pozitiv təhsilin tətbiqi bu gün ən aktual məsələlərdən biridir. İstər dünyada, istərsə də ölkəmizdə pozitiv təhsilin tətbiqi ilə bağlı tədqiqatlar aparılır.

Problemin yeniliyi. Məktəbdə pozitiv dəstəkləyici mühitin təşkili üzrə strategiyalar nəzərdən keçiriləcəkdir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. Məqalə müəllimlər, doktorantlar, dissertantlar və magistrantlar üçün faydalı olacaqdır.

Ədəbiyyat:

1. Robnson (2017). Mindset: The New Psychology of Success. 147 p
2. Coyle, D. (2019). The Culture Code: The Secrets of Highly Successful Groups. Penguin Random House. 186 p.
3. Gordon, J. (2015). The Energy Bus: 10 Rules to Fuel Your Life, Work, and Team with Positive Energy. Wiley. 192 p.
4. Rand, M. K. (2016). The Positive Classroom Field Guide (K-5) Hands-on Resources for effective classroom management. 220 p.
5. Gordon, J. (2017) The Power of Positive Leadership. Wiley. 224 p.

E-mail: peri_ismayilova@bk.ru

Rəyçilər: ped.ü.fəls.dok., dos. **E.M. Kazımzadə,**
ped.ü.fəls.dok. **V.G. Nağıyeva**

Redaksiyaya daxil olub: 24.01.2024.